Uprawnienia i przepisy

Świadectwa kwalifikacyjne, Prawo energetyczne i organizacja pracy.

- Uprawnienia SEP: dlaczego informatyk potrzebuje papieru elektryka
- Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje
- Regulacje prawne
- Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych

Uprawnienia SEP: dlaczego informatyk potrzebuje papieru elektryka

Poziom: podstawy **Dotyczy: świadectwo kwalifikacyjne grupy 1 (elektryczne)**

Czas: ~15 min

Ta strona otwiera książkę o uprawnieniach SEP: skąd się wzięło Stowarzyszenie Elektryków Polskich i obowiązek świadectw kwalifikacyjnych, jak wygląda droga do takiego świadectwa i dlaczego administrator w Zielonej sam je zdobywa, zamiast wzywać elektryka do każdej awarii.

Skróty użyte na tej stronie (4)

Skrót	Co znaczy
IT	Information Technology: dział albo praca związana z komputerami i infrastrukturą firmy
SEP	Stowarzyszenie Elektryków Polskich: wydaje świadectwa kwalifikacyjne elektryków
UPS	Uninterruptible Power Supply: zasilacz awaryjny, podtrzymuje zasilanie urządzeń na czas zaniku napięcia z sieci
URE	Urząd Regulacji Energetyki: organ, którego Prezes wydaje koncesje energetyczne i powołuje komisje kwalifikacyjne SEP

Skąd się wzięło

Stowarzyszenie Elektryków Polskich powstało 9 czerwca 1919 roku w Warszawie, na zjeździe zwołanym po uchwale wcześniejszego zjazdu elektrotechników w Krakowie z 1912 roku oraz po zebraniu kierowników elektrowni tego samego roku. Pierwszym prezesem został profesor Mieczysław Pożaryski, a tymczasowy zarząd tworzyli między innymi Kazimierz Drewnowski i Kazimierz Szpotański. Stowarzyszenie działa do dziś jako organizacja naukowo-techniczna: prowadzi szkolenia, wydaje publikacje i organizuje konferencje branżowe. Świadectwa kwalifikacyjne wydaje komisja kwalifikacyjna powołana przez Prezesa URE, a taka komisja może działać między innymi przy SEP, stąd nazwa „uprawnienia SEP", która przylgnęła do nich w mowie potocznej na tyle mocno, że używamy jej też w tej książce.

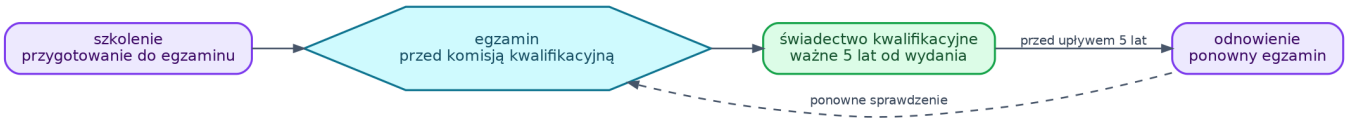
Obowiązek posiadania świadectwa wynika z ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 roku Prawo energetyczne, a konkretnie z jej artykułu 54: kto samodzielnie zajmuje się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci energetycznych, musi mieć kwalifikacje potwierdzone przez komisję kwalifikacyjną. Szczegółowy tryb tego potwierdzania określa rozporządzenie wykonawcze do tego artykułu. Aktualnie obowiązującym aktem jest rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z 1 lipca 2022 roku (Dz.U. 2022 poz. 1392), które zastąpiło wcześniejsze rozporządzenie z 2003 roku. Do obu tych aktów wracamy jeszcze w tej książce, na stronie Regulacje prawne.

Jak to działa w jednym obrazku

Pojęcie: grupa uprawnień. Podział świadectw kwalifikacyjnych według rodzaju energii, którego dotyczą urządzenia. Grupa 1 obejmuje urządzenia elektroenergetyczne, grupa 2 urządzenia cieplne, a grupa 3 urządzenia gazowe, i każdą z nich zdaje się jako osobne postępowanie kwalifikacyjne.

Pojęcie: uprawnienia eksploatacyjne (E). Prawo do samodzielnej pracy przy urządzeniach danej grupy: obsługi, konserwacji, remontów, montażu i pomiarów.

Pojęcie: uprawnienia dozorowe (D). Prawo do kierowania pracą osób z uprawnieniami E oraz do nadzoru nad eksploatacją, bez samodzielnego wykonywania prac przy urządzeniu. Jedna osoba może mieć oba rodzaje naraz, bo to dwa osobne egzaminy.

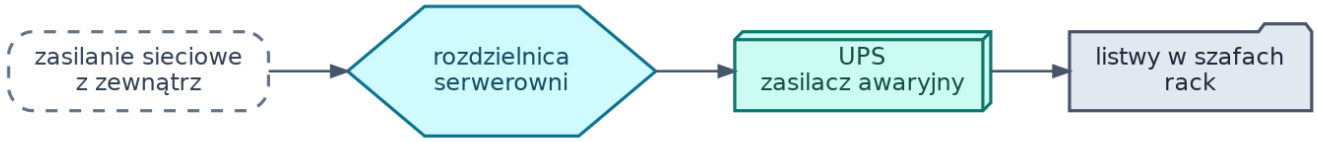

Droga do świadectwa kwalifikacyjnego: szkolenie, egzamin przed komisją i odnowienie (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Od 3 lipca 2021 r. każde świadectwo kwalifikacyjne jest ważne pięć lat od wydania, bez wyjątków (art. 54 ust. 1aa Prawa energetycznego, dodany nowelizacją z 20 maja 2021 r.). Świadectwa wydane wcześniej bezterminowo albo na dłużej niż pięć lat miały okres przejściowy i straciły ważność 3 lipca 2026 r., więc kto ma stare „dożywotnie” świadectwo, musi zdać egzamin ponownie. Szczegóły rozwijamy na stronie Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje.

Dlaczego Zielona

W serwerowni Zielonej w Pamiątkowie administrator dotyka na co dzień kilku urządzeń elektroenergetycznych: rozdzielnicy, z której zasilana jest cała serwerownia, zasilaczy UPS podtrzymujących klaster `hv01` i `hv02` w razie zaniku napięcia, oraz listew zasilających w szafach rack, do których podłączone są pozostałe serwery. Firmy z własnym agregatem prądotwórczym na wypadek dłuższej awarii mają do pilnowania jeszcze jedno takie urządzenie.

Droga zasilania w serwerowni: od sieci zewnętrznej przez rozdzielnicę i UPS do listew w szafach (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Wymiana bezpiecznika w rozdzielnicy, wymiana akumulatora w UPS-ie czy przełożenie wtyczki w listwie to w rozumieniu ustawy Prawo energetyczne eksploatacja urządzenia elektroenergetycznego, niezależnie od tego, jak prosta wydaje się dana czynność. Artykuł 54 tej ustawy zabrania pracodawcy dopuszczać do takiej pracy osobę bez świadectwa. Zespół IT Zielonej liczy dwie osoby i nie zatrudnia zawodowego elektryka na etacie, więc administratorzy sami zdobywają świadectwo grupy 1 w zakresie E, zamiast wzywać zewnętrzną firmę do każdej wymiany bezpiecznika.

> **Z ŻYCIA WZIĘTE**
>
> Drugi tydzień pracy Tomka. W piątek po godzinach UPS w serwerowni zaczyna piszczeć, a wskaźnik pokazuje rozładowany akumulator. Tomek, który w domu sam wymieniał akumulator w UPS-ie do komputera, sięga po śrubokręt, żeby zrobić to samo w szafie rack. Starszy administrator zatrzymuje go w progu: bez świadectwa grupy 1 w zakresie E nikt w Zielonej nie ma prawa samodzielnie ingerować w urządzenie zasilane z rozdzielnicy serwerowni, choćby naprawa miała poczekać do poniedziałku.

Mapa tej książki

Strona	Na jakie pytanie odpowiada
0. Uprawnienia SEP: dlaczego informatyk potrzebuje papieru elektryka	Skąd wzięły się uprawnienia SEP i dlaczego dotyczą też administratora IT

Strona	Na jakie pytanie odpowiada
1. Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje	Jakie grupy i rodzaje świadectw istnieją i kogo obowiązują
2. Regulacje prawne	Jakie przepisy nakładają obowiązek posiadania uprawnień
3. Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych	Jak bezpiecznie zorganizować pracę przy urządzeniu i kto za co odpowiada
4. Prąd, wielkości i zależności	Czym jest prąd i jak policzyć napięcie, natężenie, moc i opór
5. Działanie prądu na organizm i zagrożenia	Co prąd robi z organizmem i od czego zależy skutek porażenia
6. Pierwsza pomoc przy porażeniu prądem	Jak pomóc osobie porażonej prądem, krok po kroku
7. Ochrona przeciwporażeniowa	Jakimi środkami zapobiega się porażeniu i co robi instalacja przy uszkodzeniu
8. Układy sieci TN, TT, IT	Jak zbudowana sieć wpływa na skuteczność ochrony przy uszkodzeniu
9. Aparaty zabezpieczające	Jakie urządzenia fizycznie wyłączają zasilanie i przed czym każde chroni
10. Pomiary ochronne	Jak sprawdzić, że zabezpieczenia rzeczywiście działają
11. Magazyny energii: nowe przepisy, bezpieczeństwo i co to znaczy dla serwerowni	Co obowiązuje, a co jest projektem w sprawie magazynów energii i baterii w serwerowni

Powiązane: Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje · Regulacje prawne

Źródła: sep.com.pl/organizacja/powstanie-sep.html · isap.sejm.gov.pl, Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz.U. 1997 nr 54 poz. 348), art. 54 · isap.sejm.gov.pl, Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci (Dz.U. 2022 poz. 1392) · Obwieszczenie Marszałka Sejmu z dnia 15 stycznia 2026 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy Prawo energetyczne (Dz.U. 2026 poz. 43) · sep.com.pl, informacje o komisjach kwalifikacyjnych

Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje

> Uprawnienia SEP to potwierdzone świadectwem kwalifikacje do eksploatacji albo dozoru nad określonymi urządzeniami energetycznymi, podzielone na trzy grupy według rodzaju energii i dwa rodzaje według charakteru wykonywanej pracy.

Stan prawny na 4 października 2026: *rozporządzenie o kwalifikacjach Dz.U. 2022 poz. 1392, ustawa Prawo energetyczne w tekście jednolitym Dz.U. 2026 poz. 43.*

Skróty użyte na tej stronie (3)

Skrót	Co znaczy
kW	Kilowat: tysiąc watów, miara mocy; prawie cała moc pobrana przez serwery zamienia się w ciepło
SEP	Stowarzyszenie Elektryków Polskich: wydaje świadectwa kwalifikacyjne elektryków
URE	Urząd Regulacji Energetyki: organ, którego Prezes wydaje koncesje energetyczne i powołuje komisje kwalifikacyjne SEP

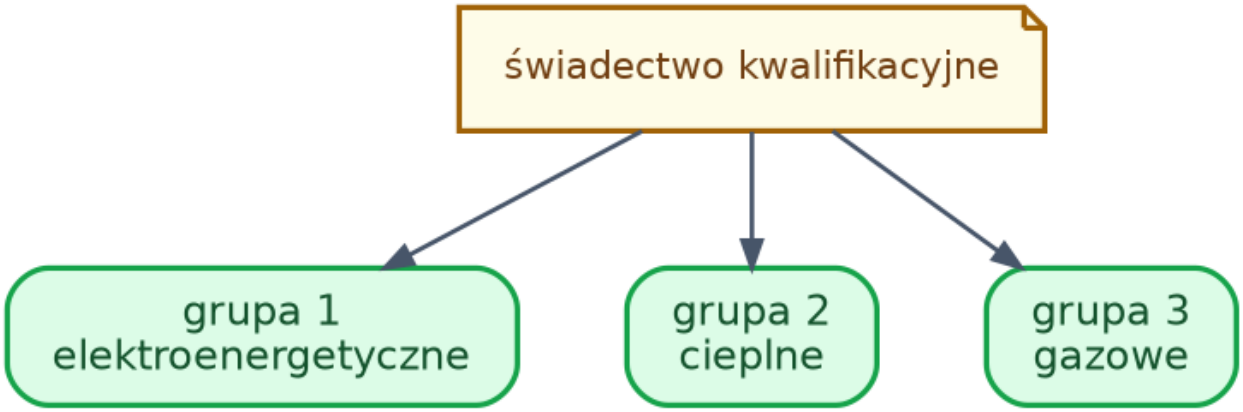
Po co to istnieje

Nazwa „uprawnienia SEP" przyjęła się w mowie potocznej, choć świadectwo nie jest dokumentem samego Stowarzyszenia Elektryków Polskich: wydaje je komisja kwalifikacyjna powołana przez Prezesa URE, a taka komisja może działać między innymi przy SEP, więc to skrót myślowy, który zostaje z nami przez całą tę książkę, bo tak mówi się na budowie, w zakładzie pracy i na szkoleniu. Świadectwo, o którym mowa, jest dokumentem wydawanym na podstawie ustawy Prawo energetyczne i wykonującego ją rozporządzenia, a jego istnienie ma jeden cel: oddzielić osoby, które wolno dopuścić do samodzielnej pracy przy urządzeniach mogących zabić prądem, wybuchem albo poparzeniem, od tych, które tej wiedzy jeszcze nie potwierdziły. Szczegóły przepisów, które to nakazują, rozwijamy na stronie Regulacje prawne — tutaj zajmujemy się tym, jak ten system jest zbudowany od strony osoby, która chce uprawnienia zdobyć albo sprawdzić, czy dana praca ich wymaga.

Pojęcie: świadectwo kwalifikacyjne. Dokument potwierdzający, że osoba zajmująca się eksploatacją albo dozorem nad określonymi urządzeniami, instalacjami i sieciami wykazała się przed komisją kwalifikacyjną wymaganą wiedzą. Świadectwo nie jest tym samym co dyplom szkoły czy zaświadczenie o odbytym szkoleniu — jest wynikiem odrębnego postępowania kwalifikacyjnego, które można powtarzać niezależnie od wykształcenia.

Grupy świadectw kwalifikacyjnych

Pojęcie: grupa uprawnień. Podział świadectw kwalifikacyjnych według rodzaju energii i typu urządzeń, których dotyczą — zanim zapytamy, jaki zakres czynności dane świadectwo obejmuje, musimy wiedzieć, do jakiej grupy urządzeń w ogóle się odnosi, bo osoba z uprawnieniami elektrycznymi nie ma automatycznie prawa dotykać instalacji gazowej i odwrotnie. Rozróżnia się trzy grupy.

Trzy grupy świadectw kwalifikacyjnych według rodzaju energii (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Grupa 1 obejmuje urządzenia, instalacje i sieci elektroenergetyczne, czyli te, które wytwarzają, przetwarzają, przesyłają i zużywają energię elektryczną. Dokładny wykaz pozycji zaliczanych do tej grupy określa dziś załącznik nr 1 do obowiązującego rozporządzenia z 2022 roku, i jest on obszerniejszy niż wykaz z poprzedniego, uchylonego już aktu z 2003 roku (tamten wymieniał dla grupy 1 dwanaście pozycji, obecny załącznik ma ich szesnaście). Dokładną, aktualną treść wykazu trzeba więc sprawdzić bezpośrednio w załączniku nr 1, a nie odtwarzać z pamięci starych notatek. Dla nas ważna jest jedna z tych pozycji: do grupy 1 należą urządzenia umożliwiające magazynowanie energii elektrycznej i jej wprowadzanie do sieci elektroenergetycznej o mocy wyższej niż 10 kW, a więc także duże magazyny energii, o których piszemy na stronie

Magazyny energii: nowe przepisy, bezpieczeństwo i co to znaczy dla serwerowni. Ogólny charakter grupy się nie zmienił: obejmuje ona między innymi urządzenia prądotwórcze, sieci i instalacje elektroenergetyczne różnych napięć, urządzenia elektrotermiczne, urządzenia do elektrolizy, sieci trakcyjne i oświetleniowe oraz aparaturę kontrolno-pomiarową powiązaną z tymi urządzeniami.

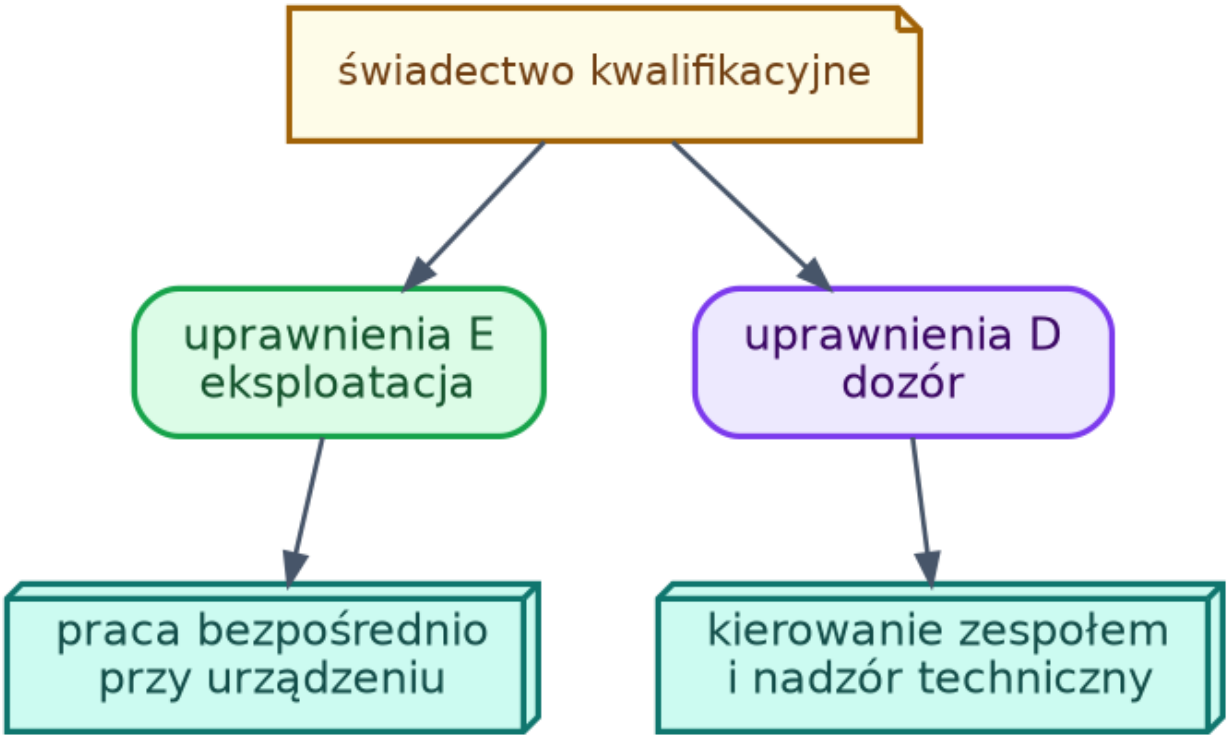
Grupa 2 dotyczy urządzeń cieplnych: kotłów, sieci ciepłowniczych, urządzeń wentylacyjnych i klimatyzacyjnych oraz podobnych instalacji przetwarzających i przesyłających ciepło; załącznik nr 1 wymienia dla niej dwadzieścia cztery pozycje. Grupa 3 dotyczy urządzeń gazowych: sieci gazowych, zbiorników, butli, instalacji spalających paliwa gazowe; dla niej załącznik wymienia piętnaście pozycji. Dokładny wykaz punktów dla obu tych grup, tak jak dla grupy 1, warto zweryfikować bezpośrednio w załączniku nr 1 do aktualnego rozporządzenia, zamiast opierać się na streszczeniu z pamięci.

Rozporządzenie, do którego się tu odwołujemy, to Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci (Dz.U. 2022 poz. 1392), obowiązujące od 2 lipca 2022 r., wydane na podstawie art. 54 ust. 6 i 7 ustawy Prawo energetyczne. Zastąpiło ono Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 89 poz. 828), które straciło moc z dniem wejścia w życie nowego aktu. Więcej o tym na stronie Regulacje prawne.

Uprawnienia E i D — eksploatacja i dozór

Pojęcie: uprawnienia eksploatacyjne (E). Świadectwo uprawniające do samodzielnego wykonywania prac przy urządzeniach danej grupy — obsługi, konserwacji, remontów, montażu i czynności kontrolno-pomiarowych. Osoba z uprawnieniami E pracuje bezpośrednio przy urządzeniu.

Pojęcie: uprawnienia dozorowe (D). Świadectwo uprawniające do kierowania czynnościami osób wykonujących prace eksploatacyjne oraz do sprawowania nadzoru technicznego nad eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci. Osoba z uprawnieniami D nie musi sama wykonywać prac przy urządzeniu — organizuje pracę i za nią odpowiada.

Uprawnienia E dotyczą pracy przy urządzeniu, uprawnienia D dozoru nad nią (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Rozgraniczenie to nie jest naszą interpretacją — wynika wprost z podziału stanowisk przyjętego w rozporządzeniu, które rozdziela stanowiska osób wykonujących prace w zakresie obsługi, konserwacji, remontów, montażu i kontrolno-pomiarowym (stanowiska eksploatacji) od stanowisk osób kierujących czynnościami tych pierwszych oraz stanowisk pracowników technicznych sprawujących nadzór nad eksploatacją (stanowiska dozoru). Jedna osoba może posiadać oba rodzaje uprawnień naraz — dozór nie zastępuje eksploatacji ani odwrotnie, to dwa osobne postępowania kwalifikacyjne, choć często zdawane razem.

Zakres wiedzy wymaganej od osoby ubiegającej się o uprawnienia dozorowe jest szerszy niż od osoby ubiegającej się wyłącznie o uprawnienia eksploatacyjne — obejmuje między innymi przepisy dotyczące przyłączania urządzeń do sieci, dostarczania paliw i energii, prowadzenia dokumentacji technicznej i eksploatacyjnej, budowy urządzeń i norm technicznych, zasady postępowania w razie awarii oraz zasady dysponowania mocą urządzeń przyłączonych do sieci. Osoba ubiegająca się o uprawnienia eksploatacyjne wykazuje się węższym zakresem — zasadami budowy, działania i warunków technicznych obsługi urządzeń, instrukcją eksploatacji, warunkami prac kontrolno-pomiarowych i montażowych, przepisami bezpieczeństwa pracy oraz umiejętnością udzielania pierwszej pomocy.

Zakresy czynności

Świadectwo grupy i rodzaju (E albo D) nie daje nieograniczonego prawa do wszystkiego, co można zrobić przy danym urządzeniu — precyzuje je dodatkowo zakres czynności, wpisany do samego świadectwa. Rozporządzenie wyróżnia pięć takich zakresów.

Zakres	Co obejmuje
Obsługa	zmiana parametrów pracy obsługiwanych urządzeń, instalacji i sieci z zachowaniem zasad bezpieczeństwa i wymagań ochrony środowiska
Konserwacja	zabezpieczenie i utrzymanie należytego stanu technicznego urządzeń, instalacji i sieci
Remonty	usuwanie usterek, uszkodzeń oraz remonty urządzeń, instalacji i sieci w celu doprowadzenia ich do wymaganego stanu technicznego
Montaż	instalowanie i przyłączanie urządzeń, instalacji i sieci
Prace kontrolno-pomiarowe	ocena stanu technicznego, parametrów eksploatacyjnych, jakości regulacji i sprawności energetycznej urządzeń, instalacji i sieci

Osoba zdająca egzamin deklaruje we wniosku, w jakim zakresie chce uprawnienia posiadać, i to ten wybór — a nie sama grupa — determinuje, do jakich konkretnie czynności świadectwo ją uprawnia. Można mieć uprawnienia grupy 1 wyłącznie w zakresie pomiarowym, bez prawa do montażu, i będzie to w pełni zgodne z przepisami, jeśli wniosek i egzamin obejmowały tylko ten zakres.

Ważność świadectwa i odnowienie

Od nowelizacji ustawy Prawo energetyczne z 20 maja 2021 roku (Dz.U. 2021 poz. 1093), obowiązującej od 3 lipca 2021 roku, zasada ważności świadectw jest jednolita dla wszystkich posiadaczy: świadectwo kwalifikacyjne traci ważność po upływie pięciu lat od dnia jego wydania, niezależnie od tego, dla kogo dana osoba pracuje i czy przez ten czas w ogóle zajmowała się eksploatacją urządzeń objętych świadectwem. Po upływie tego terminu świadectwo po prostu przestaje obowiązywać z mocy prawa i trzeba przejść sprawdzenie kwalifikacji od nowa, tak jak przy pierwszym postępowaniu.

Niezależnie od tego pięcioletniego terminu ustawa przewiduje jeszcze jedną, odrębną podstawę do ponownego sprawdzenia kwalifikacji przed jego upływem: na wniosek pracodawcy, inspektora pracy, Prezesa URE lub innego właściwego organu, jeżeli stwierdzono, że eksploatacja urządzeń, instalacji lub sieci jest prowadzona niezgodnie z obowiązującymi je przepisami.

W starym akcie, uchylonym od 3 lipca 2021 roku, zasada pięcioletniego cyklu obowiązywała tylko osoby świadczące usługi na rzecz konsumentów oraz mikro, małych lub średnich przedsiębiorców, a dla pozostałych osób ponowne sprawdzenie wymagał dopiero wniosek pracodawcy złożony z powodu pięcioletniej przerwy w praktyce albo modernizacji urządzeń; egzaminowani mogą wciąż trafić na starsze materiały odwołujące się do tamtego podziału.

Świadectwa wydane przed nowelizacją bezterminowo albo na okres dłuższy niż pięć lat zachowały ważność na czas przejściowy, ale najpóźniej z dniem 3 lipca 2026 roku i tak utraciły moc, jeśli nie zostały wcześniej odnowione. Na dzień 4 października 2026 roku żadne bezterminowe świadectwo już więc nie obowiązuje.

Są też sytuacje, w których świadectwa nie trzeba mieć, ale przewiduje je rozporządzenie z 2022 roku (jego § 5), a nie ustawa. Wymóg świadectwa dla eksploatacji nie dotyczy czynności związanych z obsługą urządzeń elektrycznych o napięciu nie wyższym niż 1 kV i mocy nie wyższej niż 20 kW, jeżeli dokumentacja określa zasady obsługi, oraz urządzeń lub instalacji cieplnych o mocy nie wyższej niż 50 kW. Zwolnienie dotyczy więc wyłącznie obsługi: konserwacja, remont, montaż i czynności kontrolno-pomiarowe nadal wymagają świadectwa, a warunek dokumentacji musi być spełniony.

Komisja kwalifikacyjna i przebieg postępowania

Sprawdzenie spełnienia wymagań kwalifikacyjnych przeprowadza komisja kwalifikacyjna w formie egzaminu, a za samo sprawdzenie pobiera się opłatę od osoby kierującej wniosek o stwierdzenie kwalifikacji, w wysokości nie wyższej niż 10 procent minimalnego wynagrodzenia za pracę obowiązującego w dniu złożenia wniosku (przy płacy minimalnej 4806 zł brutto w 2026 roku to najwyżej 480,60 zł). To, przy jakich jednostkach powołuje się komisje kwalifikacyjne i kto je powołuje, określa dziś wprost ustawa, a nie rozporządzenie: komisje na okres pięciu lat powołuje Prezes URE, w przedsiębiorstwach energetycznych zatrudniających co najmniej dwieście osób wykonujących prace objęte przepisami albo przy stowarzyszeniach naukowo-technicznych zrzeszających co najmniej dwustu członków z odpowiednimi kwalifikacjami, a dla wojska i służb mundurowych właściwi ministrowie oraz szefowie odpowiednich agencji. Rozporządzenie wykonawcze do art. 54 ustawy określa natomiast między innymi tryb przeprowadzania egzaminu, wymagania wobec składu komisji (wykształcenie i doświadczenie przewodniczącego, zastępcy, członków i sekretarza), sposób wnoszenia opłat, warunki gromadzenia i przechowywania dokumentacji oraz wzór samego świadectwa kwalifikacyjnego. Komisje nie są więc jednym centralnym organem: działają przy różnych jednostkach organizacyjnych wskazanych w ustawie, a szczegóły formalne postępowania (dokumenty, sposób złożenia wniosku, forma weryfikacji wiedzy) ustala rozporządzenie.

□□ Ćwiczenia

1. Osoba ubiega się o świadectwo kwalifikacyjne grupy 1 w zakresie obsługi i konserwacji, bez zakresu montażowego. Czy taka osoba może zgodnie z prawem samodzielnie zainstalować nowe urządzenie elektroenergetyczne?

Odpowiedź

Nie. Zakres montażu — instalowanie i przyłączanie urządzeń, instalacji i sieci — jest odrębnym zakresem czynności od obsługi i konserwacji. Świadectwo uprawnia tylko do zakresów, które zostały w nim wskazane i zdane, więc bez zakresu montażowego osoba nie ma prawa samodzielnie instalować urządzenia, nawet jeśli ma uprawnienia w tej samej grupie.

2. Pracownik posiada świadectwo kwalifikacyjne grupy 1 w zakresie eksploatacji, wydane pięć lat temu, ale przez ten czas nie wykonywał żadnych prac przy urządzeniach elektroenergetycznych, bo zmienił stanowisko. Czy pracodawca może bez dodatkowych działań skierować go z powrotem do pracy przy tych urządzeniach?

Odpowiedź

Nie może. Świadectwo kwalifikacyjne traci ważność po upływie pięciu lat od dnia wydania, więc po pięciu latach jest ono już nieważne z mocy samej ustawy, niezależnie od tego, czy pracownik w tym czasie wykonywał prace przy urządzeniach czy nie. Pracodawca musi skierować go na nowe sprawdzenie kwalifikacji, zanim dopuści go do samodzielnej eksploatacji tych urządzeń. W starym, uchylonym już akcie podstawą do ponownego sprawdzenia kwalifikacji w takiej sytuacji był osobny przepis o pięcioletniej przerwie w praktyce, uruchamiany na wniosek pracodawcy; dziś świadectwo wygasa samo, niezależnie od przerwy w praktyce.

3. Czym różni się zakres uprawnień dozorowych od zakresu uprawnień eksploatacyjnych i dlaczego wymagana wiedza dla dozoru jest szersza?

Odpowiedź

Uprawnienia eksploatacyjne dotyczą osób wykonujących prace bezpośrednio przy urządzeniu — obsługę, konserwację, remonty, montaż i czynności kontrolno-pomiarowe. Uprawnienia dozorowe dotyczą osób kierujących czynnościami tych pracowników oraz pracowników technicznych sprawujących nadzór nad eksploatacją. Ponieważ osoba dozorująca odpowiada za organizację pracy, przyłączanie do sieci, dokumentację i dysponowanie mocą urządzeń przyłączonych do sieci — czyli za rzeczy wykraczające poza samo wykonanie czynności przy urządzeniu — zakres wymaganej wiedzy jest szerszy niż dla samej eksploatacji.

Powiązane: Regulacje prawne · Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych

Źródła: Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz.U. 1997 nr 54 poz. 348), art. 54, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970540348 · Ustawa z dnia 20 maja 2021 r. o zmianie ustawy Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 1093), https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001093 · Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania

posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci (Dz.U. 2022 poz. 1392), https://www.ure.gov.pl/download/9/12973/1392.pdf · Obwieszczenie Marszałka Sejmu z dnia 15 stycznia 2026 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy Prawo energetyczne (Dz.U. 2026 poz. 43), https://eli.gov.pl/eli/DU/2026/43 · Załącznik nr 1 do rozporządzenia z 2022 r.: wykaz grup (grupa 1: 16 pozycji, grupa 2: 24, grupa 3: 15), § 5 rozporządzenia: wyjątki od wymogu świadectwa

Regulacje prawne

> Cały system uprawnień SEP stoi na jednym artykule ustawy Prawo energetyczne — art. 54 — rozwiniętym przez rozporządzenia wykonawcze, które ustalają, kto sprawdza kwalifikacje, jak często i na jakich zasadach dopuszcza się pracowników do pracy.

Stan prawny na 4 października 2026: *ustawa Prawo energetyczne w tekście jednolitym Dz.U. 2026 poz. 43, rozporządzenie o kwalifikacjach Dz.U. 2022 poz. 1392, rozporządzenie BHP w tekście jednolitym Dz.U. 2021 poz. 1210.*

Skróty użyte na tej stronie (4)

Skrót	Co znaczy
BHP	bezpieczeństwo i higiena pracy
ISAP	Internetowy System Aktów Prawnych: baza przepisów prowadzona przez Sejm
SEP	Stowarzyszenie Elektryków Polskich: wydaje świadectwa kwalifikacyjne elektryków
URE	Urząd Regulacji Energetyki: organ, którego Prezes wydaje koncesje energetyczne i powołuje komisje kwalifikacyjne SEP

Po co to istnieje

Zanim zajmiemy się tym, jak wygląda praca przy urządzeniach elektroenergetycznych na co dzień, ustalamy, skąd w ogóle biorą się wymagania, o których mówi ta książka. Nie są zwyczajem branżowym ani wewnętrzną procedurą jednego zakładu pracy — wynikają z konkretnych aktów prawnych, które wymieniamy tutaj z pełnymi oznaczeniami, bo egzamin kwalifikacyjny odwołuje się do nich wprost.

Ustawa upoważnia rozporządzenie, rozporządzenie prowadzi do świadectwa (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Trzy akty stanowią szkielet tych regulacji:

```
Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne.
Dz.U. 1997 nr 54 poz. 348

Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska
z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania
posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją
urządzeń, instalacji i sieci.
Dz.U. 2022 poz. 1392

Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 28 sierpnia 2019 r.
w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach
energetycznych.
Dz.U. 2019 poz. 1830 (tekst jednolity: Dz.U. 2021 poz. 1210)
```

Oznaczenia z pierwszego wiersza czytamy tak: ustawa z 1997 roku jest ogłoszona w Dz.U. 1997 nr 54 poz. 348, a jej aktualny tekst jednolity, według stanu na 4 października 2026 roku, to obwieszczenie Marszałka Sejmu z 15 stycznia 2026 roku, Dz.U. 2026 poz. 43. Rozporządzenie BHP z 2019 roku zmieniono dwa razy w 2020 roku (Dz.U. 2020 poz. 529 i poz. 1649), obowiązuje od 26 października 2020 roku, a jego tekst jednolity ogłoszono obwieszczeniem w Dz.U. 2021 poz. 1210. Późniejszych zmian tego rozporządzenia nie znaleźliśmy, ale nie umiemy tego wykluczyć w sposób formalny, więc przed powołaniem się na nie na egzaminie sprawdzamy bieżący tekst w bazie ISAP.

Ustawa Prawo energetyczne jest aktem nadrzędnym, bo to ona w art. 54 nakłada obowiązek posiadania kwalifikacji i upoważnia ministra do wydania rozporządzenia wykonawczego. Rozporządzenie z 2022 roku rozwija ten obowiązek w szczegóły proceduralne, czyli kto sprawdza kwalifikacje, w jakim trybie i według jakiego wzoru wydaje się świadectwo; zastąpiło ono wcześniejsze rozporządzenie z 28 kwietnia 2003 roku (Dz.U. 2003 nr 89 poz. 828), które straciło moc z dniem wejścia w życie nowego aktu. Rozporządzenie z 2019 roku odpowiada na inne pytanie, nie kto ma prawo pracować przy urządzeniach energetycznych, tylko jak ta praca ma być zorganizowana, żeby nie skończyła się wypadkiem; jego treść rozwijamy na stronie Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych.

Art. 54 ustawy Prawo energetyczne

> **Pojęcie: art. 54.** Przepis ustawy Prawo energetyczne, który wprowadza obowiązek posiadania kwalifikacji potwierdzonych świadectwem przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci energetycznych. Artykuł ma wiele ustępów — cytujemy poniżej te, które wprost pojawiają się w materiale egzaminacyjnym, zachowując oryginalną numerację i treść.

Przykład:

```
art. 54 ust. 1.
Osoby zajmujące się eksploatacją sieci oraz urządzeń
i instalacji określonych w przepisach, o których mowa
w ust. 6, obowiązane są posiadać kwalifikacje potwierdzone
świadectwem wydanym przez komisje kwalifikacyjne.
```

To zdanie jest źródłem całego systemu opisanego na stronie Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje — dopiero ono tworzy prawny obowiązek posiadania świadectwa, a nie odwrotnie.

Przykład:

```
art. 54 ust. 2.
Zabrania się zatrudniania przy samodzielnej eksploatacji
sieci oraz urządzeń i instalacji określonych w przepisach,
o których mowa w ust. 6, osób bez kwalifikacji, o których
mowa w ust. 1.
```

Ustęp 2 przenosi ciężar odpowiedzialności również na pracodawcę — to on nie może dopuścić do samodzielnej pracy osoby bez świadectwa, niezależnie od tego, czy sama osoba się na taką pracę zgodziła.

Przykład:

```
art. 54 ust. 4.
Za sprawdzenie kwalifikacji, o których mowa w ust. 1,
pobiera się opłatę od osoby kierującej wniosek
o stwierdzenie kwalifikacji, nie wyższą niż 10% minimalnego
wynagrodzenia za pracę pracowników, obowiązującego
w dniu złożenia tego wniosku.
```

Przy minimalnym wynagrodzeniu 4806 zł brutto, obowiązującym w 2026 roku, dziesięć procent daje 480,60 zł, więc tyle wynosi najwyższa możliwa opłata za jedno sprawdzenie kwalifikacji. Dawniej ustęp 4 mówił tylko ogólnie o pobieraniu opłat, bez górnej granicy, i tak bywa jeszcze cytowany w starszych materiałach.

Przykład:

```
art. 54 ust. 6.
Minister właściwy do spraw energii i minister właściwy
do spraw gospodarki surowcami energetycznymi,
w porozumieniu z ministrem właściwym do spraw transportu
oraz Ministrem Obrony Narodowej, określą, w drodze
rozporządzenia, szczegółowe zasady stwierdzania posiadania
kwalifikacji przez osoby, o których mowa w ust. 1.
```

Ustęp 6 jest podstawą prawną rozporządzenia z 2022 roku wymienionego wyżej, tak jak wcześniej był podstawą uchylonego już rozporządzenia z 2003 roku: bez tego upoważnienia ustawowego minister nie mógłby samodzielnie regulować trybu postępowania kwalifikacyjnego.

Ustęp 7 był też objęty nowelizacją z 2021 roku i dziś liczy siedem punktów zamiast dawnych sześciu. Nie cytujemy go dosłownie, bo jest długi, ale sprawdziliśmy w tekście jednolitym z 2026 roku, że wylicza siedem spraw, które rozporządzenie ma uregulować, a mianowicie: rodzaje prac, stanowisk oraz instalacji, urządzeń i sieci wymagających kwalifikacji, zakres wymaganej wiedzy, skład komisji kwalifikacyjnych, tryb przeprowadzania egzaminu, sposób wnoszenia opłat za sprawdzenie kwalifikacji, warunki gromadzenia i przechowywania dokumentacji przez komisje oraz wzór świadectwa kwalifikacyjnego. Jednostek organizacyjnych, przy których powołuje się komisje, i trybu ich powoływania ten ustęp już nie obejmuje, bo tę kwestię reguluje dziś wprost ustęp 3 tego samego artykułu, a nie rozporządzenie. Dokładną numerację punktów warto jednak przeczytać w tekście ustawy, zanim zacytujemy ją na egzaminie.

Ustęp 7 jest w praktyce spisem treści rozporządzenia z 2022 roku: każdy punkt odpowiada konkretnemu fragmentowi tego aktu, więc znajomość tej listy pozwala szybko zorientować się, w którym miejscu rozporządzenia szukać odpowiedzi na dane pytanie egzaminacyjne.

Ustawa przewiduje też, kiedy sprawdzenie kwalifikacji trzeba powtórzyć, mimo że świadectwo formalnie zostało już raz wydane.

Przykład:

```
art. 54 ust. 1b.
W razie stwierdzenia, że eksploatacja urządzeń, instalacji
lub sieci jest prowadzona niezgodnie z przepisami dotyczącymi
ich eksploatacji, na wniosek pracodawcy, inspektora pracy,
Prezesa URE lub innego organu właściwego w sprawach
regulacji gospodarki paliwami i energią, o którym mowa
w art. 21a, sprawdzenie spełnienia wymagań kwalifikacyjnych
należy powtórzyć.
```

Przykład:

```
art. 54 ust. 1aa.
Świadectwa kwalifikacyjne wydane osobom zajmującym się
eksploatacją urządzeń, instalacji lub sieci tracą ważność
po upływie 5 lat od dnia ich wydania.
```

Ustęp 1aa wprowadziła nowelizacja z 20 maja 2021 roku (Dz.U. 2021 poz. 1093), obowiązująca od 3 lipca 2021 roku, i to on dziś decyduje o ważności świadectwa: każde świadectwo, bez względu na to, dla kogo dana osoba pracuje, wygasa samo po pięciu latach od wydania. Ta sama nowelizacja uchyliła dawny ust. 1c, który różnicował zasady według kategorii osób: przewidywał ponowne sprawdzenie kwalifikacji na wniosek pracodawcy w razie pięcioletniej przerwy w praktyce albo modernizacji urządzeń, a sztywny pięcioletni cykl nakładał tylko na osoby świadczące usługi na rzecz konsumentów oraz mikro, małych lub średnich przedsiębiorców. Egzaminowani mogą jeszcze trafić na starsze materiały odwołujące się do tamtego, już nieobowiązującego podziału. Świadectwa wydane przed tą nowelizacją bezterminowo lub na dłużej niż pięć lat zachowały ważność najpóźniej do 3 lipca 2026 roku, więc na dzień 4 października 2026 roku żadne z nich już nie obowiązuje. Ustęp 1aa razem z ustępem 1b tworzą dziś dwie niezależne od siebie podstawy ponownego sprawdzenia kwalifikacji: sam upływ pięciu lat od wydania świadectwa oraz kontrolę zewnętrzną w razie nieprawidłowej eksploatacji. Rozwijamy to w kontekście ważności świadectwa na stronie Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje.

Rozporządzenie w sprawie kwalifikacji

Rozporządzenie z 1 lipca 2022 roku dzieli osoby ubiegające się o świadectwo na dwie kategorie stanowisk, opisane szerzej na stronie Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje, czyli stanowiska eksploatacji i stanowiska dozoru, oraz precyzuje, jaką wiedzą musi wykazać się kandydat w każdej z nich. Dla dozoru rozporządzenie wymienia między innymi znajomość przepisów dotyczących przyłączania urządzeń i instalacji do sieci, przepisów i zasad postępowania przy programowaniu pracy urządzeń, przepisów dotyczących prowadzenia dokumentacji technicznej i eksploatacyjnej, przepisów dotyczących budowy urządzeń oraz norm i warunków technicznych, przepisów bezpieczeństwa i higieny pracy z uwzględnieniem pierwszej pomocy, zasad postępowania w razie awarii oraz zasad dysponowania mocą urządzeń przyłączonych do sieci. Dla eksploatacji zakres jest węższy: zasady budowy, działania i warunków technicznych obsługi urządzeń, zasady eksploatacji i instrukcje eksploatacji, zasady i warunki prac kontrolno-pomiarowych i montażowych, zasady bezpieczeństwa pracy z umiejętnością udzielania pierwszej pomocy oraz instrukcje postępowania w razie awarii. Dokładne brzmienie tego zakresu warto sprawdzić w rozporządzeniu, bo redakcja poszczególnych punktów mogła się nieznacznie zmienić względem uchylonego aktu z 2003 roku, nawet jeśli sam zakres tematyczny pozostał podobny.

To, przy jakich jednostkach powołuje się komisje kwalifikacyjne i kto je powołuje, ustala dziś wprost ustawa w art. 54 ust. 3, a nie rozporządzenie: komisje na okres pięciu lat powołuje Prezes URE, w dużych przedsiębiorstwach energetycznych oraz przy stowarzyszeniach naukowo-technicznych spełniających warunki ustawowe, albo właściwi ministrowie i szefowie odpowiednich agencji dla wojska i służb mundurowych. Rozporządzenie z 2022 roku ustala natomiast, jakie wykształcenie i doświadczenie muszą mieć przewodniczący, zastępca przewodniczącego, członkowie i sekretarz komisji, jaki jest tryb i forma egzaminu, w jaki sposób wnosi się opłatę oraz jaki jest urzędowy wzór świadectwa kwalifikacyjnego, wszystko to jako rozwinięcie delegacji ustawowej z art. 54 ust. 6 i 7.

Przepisy BHP przy urządzeniach energetycznych

Rozporządzenie Ministra Energii z 28 sierpnia 2019 roku reguluje inny obszar — sposób organizacji pracy przy urządzeniach energetycznych, żeby ograniczyć ryzyko wypadku. To ten akt jest podstawą pięciu czynności wykonywanych przed przystąpieniem do pracy przy urządzeniach odłączonych od napięcia oraz podziału na osoby funkcyjne biorące udział w procesie wydawania poleceń — obu tych tematów szczegółowo dotyczy strona Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych.

Obowiązki pracodawcy i pracownika

Z zestawienia przepisów wynika wyraźny podział odpowiedzialności. Pracodawca odpowiada za to, żeby przy samodzielnej eksploatacji urządzeń nie zatrudniać osób bez wymaganych kwalifikacji, żeby pilnować terminu ważności świadectwa pracownika, wynikającego wprost z ustawy (pięć lat od dnia wydania), oraz żeby to zakład pracy, nigdy inny podmiot, wydawał polecenie pisemne i dopuszczał do pracy przy urządzeniach i instalacjach elektroenergetycznych na swoim terenie. Pracownik odpowiada za posiadanie aktualnego świadectwa odpowiedniego do zakresu wykonywanych czynności oraz za stosowanie się do instrukcji eksploatacji i zasad bezpieczeństwa, które ta instrukcja wprowadza.

Polecenie pisemne, dopuszczenie do pracy, koordynacja prac

> **Pojęcie: polecenie pisemne.** Formalny dokument wymagany przed rozpoczęciem prac w warunkach szczególnego zagrożenia dla zdrowia i życia ludzkiego, ujętych w wykazie zawartym w przepisach szczegółowych o bezpieczeństwie pracy oraz w przepisach o bezpieczeństwie pracy przy urządzeniach i instalacjach energetycznych. Polecenie pisemne na wykonanie pracy i dopuszczenie do niej wydaje zawsze zakład pracy, w którym mają być wykonywane prace przy urządzeniach i instalacjach elektroenergetycznych — nigdy firma zewnętrzna wykonująca prace na zlecenie, choćby to jej pracownicy fizycznie tę pracę wykonywali.

Polecenie na prace przy urządzeniach i instalacjach elektroenergetycznych powinno zawierać zakres, rodzaj, miejsce i termin prac, środki i warunki do bezpiecznego wykonania robót, liczbę pracowników skierowanych do pracy, wykaz pracowników odpowiedzialnych za organizację i wykonanie pracy — koordynującego, dopuszczającego, kierownika robót, nadzorującego lub kierownika zespołu pracowników, z danymi imiennymi i stanowiskiem służbowym — oraz planowane przerwy w czasie pracy. Role tych osób funkcyjnych rozwijamy na stronie Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych.

Nie każda praca wymaga polecenia pisemnego. Bez polecenia pisemnego dozwolone jest wykonywanie czynności związanych z ratowaniem zdrowia lub życia ludzkiego lub środowiska naturalnego, zabezpieczanie przez osoby uprawnione mienia przed zniszczeniem oraz prowadzenie przez osoby uprawnione i osoby upoważnione prac eksploatacyjnych określonych w instrukcji eksploatacji ustalonych przez pracodawcę. Ten ostatni wyjątek jest najczęściej mylony z ogólnym zwolnieniem z formalności — w rzeczywistości dotyczy tylko czynności, które instrukcja eksploatacji danego zakładu wprost wymienia jako niewymagające polecenia, a nie każdej rutynowej czynności.

Częste błędy

Traktowanie świadectwa kwalifikacyjnego jako czegoś bezterminowego. Świadectwo kwalifikacyjne traci ważność samo, z mocy ustawy, po upływie pięciu lat od dnia wydania, niezależnie od tego, dla kogo dana osoba pracuje i czy przez ten czas zajmowała się eksploatacją urządzeń. Poza tym terminem sprawdzenie kwalifikacji trzeba powtórzyć wcześniej także wtedy, gdy stwierdzono, że eksploatacja jest prowadzona niezgodnie z przepisami. Bezterminowe świadectwa wydane przed nowelizacją z 2021 roku przestały już obowiązywać najpóźniej 3 lipca 2026 roku.

Mylenie polecenia pisemnego z dopuszczeniem do pracy jako tego samego dokumentu wystawianego przez dowolną stronę. Polecenie pisemne na wykonanie pracy i dopuszczenie do niej wydaje zawsze zakład pracy, w którym mają być wykonywane prace — nie wykonawca zewnętrzny, nawet jeśli to jego pracownicy fizycznie pracę wykonują.

Ćwiczenia

1. Pracownik posiadający świadectwo kwalifikacyjne w zakresie eksploatacji przez ostatnie sześć lat nie wykonywał żadnych czynności przy urządzeniach, których świadectwo dotyczy, bo pracował na innym stanowisku. Czy to świadectwo jest dziś ważne i który ustęp art. 54 o tym rozstrzyga?

Odpowiedź

Nie, świadectwo już nie jest ważne, i to niezależnie od tego, że pracownik nie wykonywał czynności eksploatacyjnych. Zgodnie z art. 54 ust. 1aa świadectwo kwalifikacyjne traci ważność po upływie pięciu lat od dnia wydania, a od wydania minęło już sześć lat. Pracownika trzeba skierować na nowe sprawdzenie kwalifikacji, zanim wróci do pracy przy tych urządzeniach; sama sześcioletnia przerwa w praktyce nie ma tu dziś znaczenia, bo świadectwo i tak już wygasło z upływem terminu. W uchylonym już akcie podstawą byłby tu inny przepis, art. 54 ust. 1c pkt 1 lit. a, uruchamiany dopiero na wniosek pracodawcy z powodu przerwy w praktyce.

2. Inspektor pracy stwierdza podczas kontroli, że eksploatacja instalacji elektroenergetycznej w zakładzie jest prowadzona niezgodnie z obowiązującymi przepisami. Jaki skutek prawny może to wywołać wobec osób zajmujących się tą eksploatacją, zgodnie z art. 54 ust. 1b?

Odpowiedź

Na wniosek inspektora pracy (obok pracodawcy, Prezesa URE lub innego właściwego organu) sprawdzenie spełnienia wymagań kwalifikacyjnych przez osoby zajmujące się tą eksploatacją należy powtórzyć — niezgodna z przepisami eksploatacja jest samodzielną przesłanką do ponownej weryfikacji kwalifikacji, niezależnie od terminu ważności posiadanego świadectwa.

3. Który dokument — zgodnie z regulacjami omówionymi na tej stronie — musi zawsze wystawić zakład pracy, na terenie którego mają być wykonywane prace przy urządzeniach elektroenergetycznych, nawet jeśli prace fizycznie wykonuje firma zewnętrzna?

Odpowiedź

Polecenie pisemne na wykonanie pracy i dopuszczenie do niej — te dokumenty wydaje zawsze zakład pracy, w którym mają być wykonywane prace przy urządzeniach i instalacjach elektroenergetycznych, niezależnie od tego, kto fizycznie wykonuje pracę.

Powiązane: Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje · Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych

Źródła: Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (Dz.U. 1997 nr 54 poz. 348), art. 54, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19970540348 · Obwieszczenie Marszałka Sejmu z dnia 15 stycznia 2026 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy Prawo energetyczne (Dz.U. 2026 poz. 43), https://eli.gov.pl/eli/DU/2026/43 · Ustawa z dnia 20 maja 2021 r. o zmianie ustawy Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 1093), https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20210001093 · Rozporządzenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 1 lipca 2022 r. w sprawie szczegółowych zasad stwierdzania posiadania kwalifikacji przez osoby zajmujące się eksploatacją urządzeń, instalacji i sieci (Dz.U. 2022 poz. 1392), obowiązujące od 2 lipca 2022 r., https://www.ure.gov.pl/download/9/12973/1392.pdf · Rozporządzenie Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 28 kwietnia 2003 r. (Dz.U. 2003 nr 89 poz. 828, uchylone) · Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 28 sierpnia 2019 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach energetycznych (Dz.U. 2019 poz. 1830), https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190001830 · Obwieszczenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 8 czerwca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu rozporządzenia w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach energetycznych (Dz.U. 2021 poz. 1210); zmiany: Dz.U. 2020 poz. 529 i poz. 1649

Organizacja pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych

> Zanim ktokolwiek dotknie urządzenia elektroenergetycznego, musi być jasne, w jakim ono jest stanie względem napięcia i kto konkretnie za tę pracę odpowiada — te dwie rzeczy, stan urządzenia i podział ról, są tematem tej strony.

Po co to istnieje

Przepisy omówione na stronie Regulacje prawne nakładają obowiązek posiadania kwalifikacji, ale same w sobie nie mówią, jak fizycznie zorganizować bezpieczną pracę przy konkretnym urządzeniu w konkretnym dniu. Tym zajmuje się rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach energetycznych — ono ustala zarówno stan, w jakim urządzenie musi się znajdować, żeby praca przy nim była bezpieczna, jak i kto w tej pracy uczestniczy i za co odpowiada.

Trzy sytuacje pracy przy urządzeniach elektroenergetycznych

> **Pojęcie: praca przy wyłączonym napięciu.** Praca wykonywana na urządzeniu, które zostało odłączone od wszystkich źródeł napięcia, a stan ten został sprawdzony i zabezpieczony przed przypadkowym przywróceniem — to najbezpieczniejszy z trzech trybów i ten, którego procedurę rozwijamy w kolejnym punkcie.

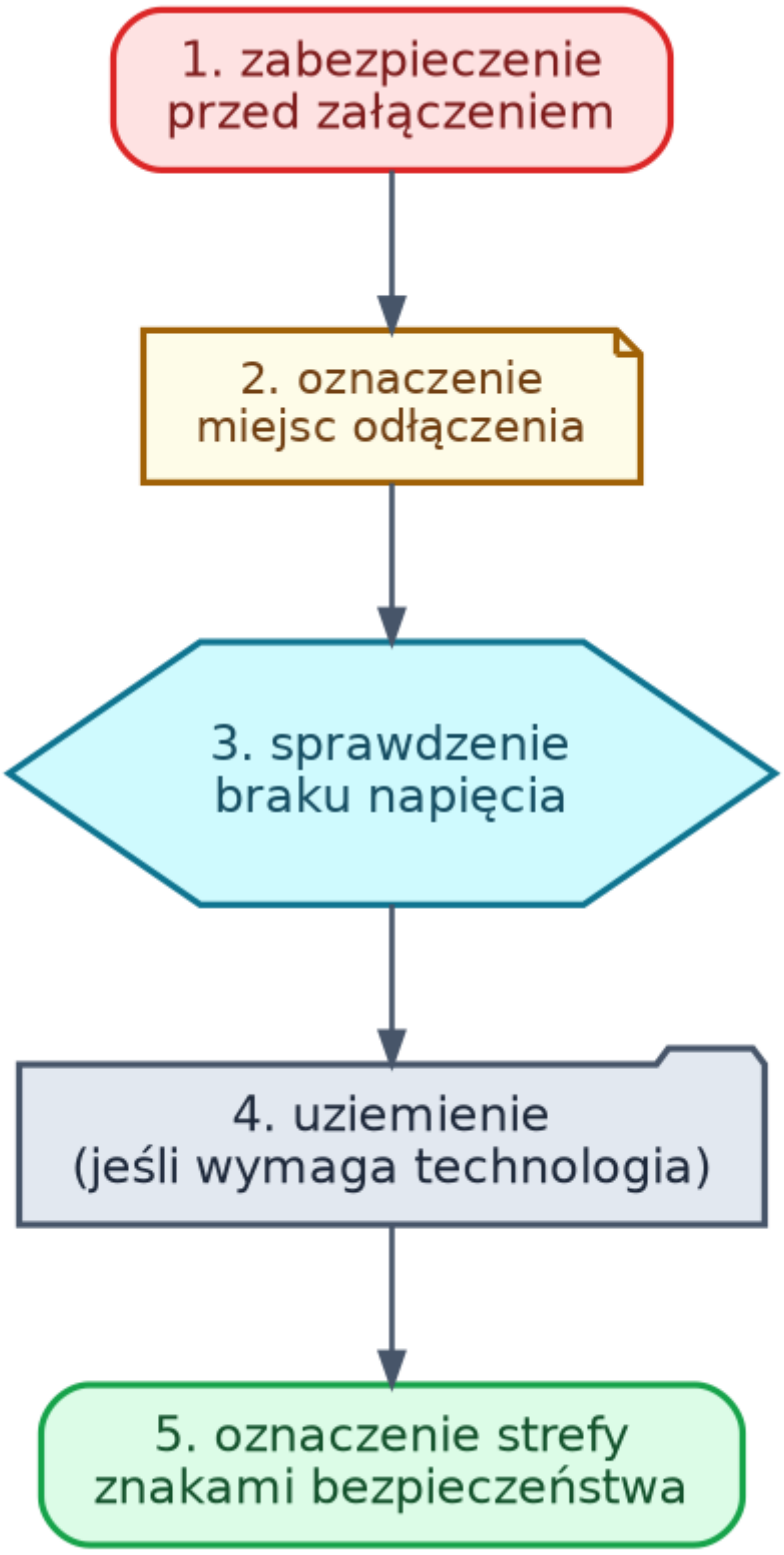
Pojęcie: praca w pobliżu napięcia. Praca wykonywana w otoczeniu urządzeń lub części czynnych pozostających pod napięciem, bez bezpośredniego kontaktu z nimi, ale w odległości mniejszej niż odległość bezpieczna określona dla danego poziomu napięcia. Ten tryb wymaga zachowania stref ochronnych i najczęściej dodatkowego nadzoru, bo ryzyko nie znika, tylko jest ograniczane odległością i osłonami, a nie brakiem napięcia.

Pojęcie: praca pod napięciem. Praca wykonywana bezpośrednio na częściach czynnych pozostających pod napięciem, bez ich uprzedniego wyłączenia. Wymaga odrębnych uprawnień, specjalistycznego sprzętu izolacyjnego i procedur znacznie bardziej rygorystycznych niż pozostałe dwa tryby, bo tu nie ma żadnej warstwy zabezpieczenia poza sprzętem i wyszkoleniem osoby wykonującej czynność.

Rozróżnienie tych trzech sytuacji decyduje o tym, jaką procedurę stosuje się przed przystąpieniem do pracy, jakie środki ochrony są wymagane i kto może taką pracę nadzorować — dlatego zajmujemy się nim, zanim przejdziemy do samej procedury odłączenia.

Pięć czynności przed pracą przy urządzeniach odłączonych od napięcia

Rozporządzenie w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach energetycznych określa, że przed przystąpieniem do wykonywania prac przy urządzeniach elektroenergetycznych odłączonych od napięcia stosuje się pięć czynności w tej kolejności.

Pięć czynności przed pracą przy urządzeniu odłączonym od napięcia, w kolejności (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Przykład:

```
1) stosuje się zabezpieczenie przed przypadkowym lub celowym
   załączeniem napięcia w sposób określony w instrukcji
   eksploatacji,
2) oznacza się w sposób widoczny wszystkie miejsca odłączenia,
3) sprawdza się, czy nie występuje napięcie na odłączonych
   urządzeniach,
4) uziemia się odłączone urządzenia, jeżeli wymaga tego
   technologia prac,
5) oznacza się strefę pracy znakami bezpieczeństwa.
```

Rozwijamy każdy z tych punktów osobno, bo egzamin kwalifikacyjny pyta zarówno o samą kolejność, jak i o to, co dokładnie każdy punkt oznacza w praktyce.

Zabezpieczenie przed załączeniem. Chodzi o fizyczne uniemożliwienie ponownego podania napięcia, dopóki praca trwa — najczęściej przez zablokowanie łącznika w pozycji otwartej, wyjęcie wkładek bezpiecznikowych albo zawieszenie tabliczek ostrzegawczych na urządzeniu łączeniowym. Sposób zabezpieczenia nie jest dowolny — musi wynikać z instrukcji eksploatacji danego urządzenia, a nie z indywidualnej decyzji osoby wykonującej pracę.

Oznaczenie miejsc odłączenia. Każde miejsce, w którym fizycznie przerwano dopływ napięcia, oznacza się w sposób widoczny dla wszystkich, którzy mogliby przypadkiem spróbować przywrócić zasilanie — nie tylko dla osoby wykonującej pracę. Widoczność oznaczenia chroni też osoby spoza zespołu, na przykład inny personel obsługujący tę samą rozdzielnię.

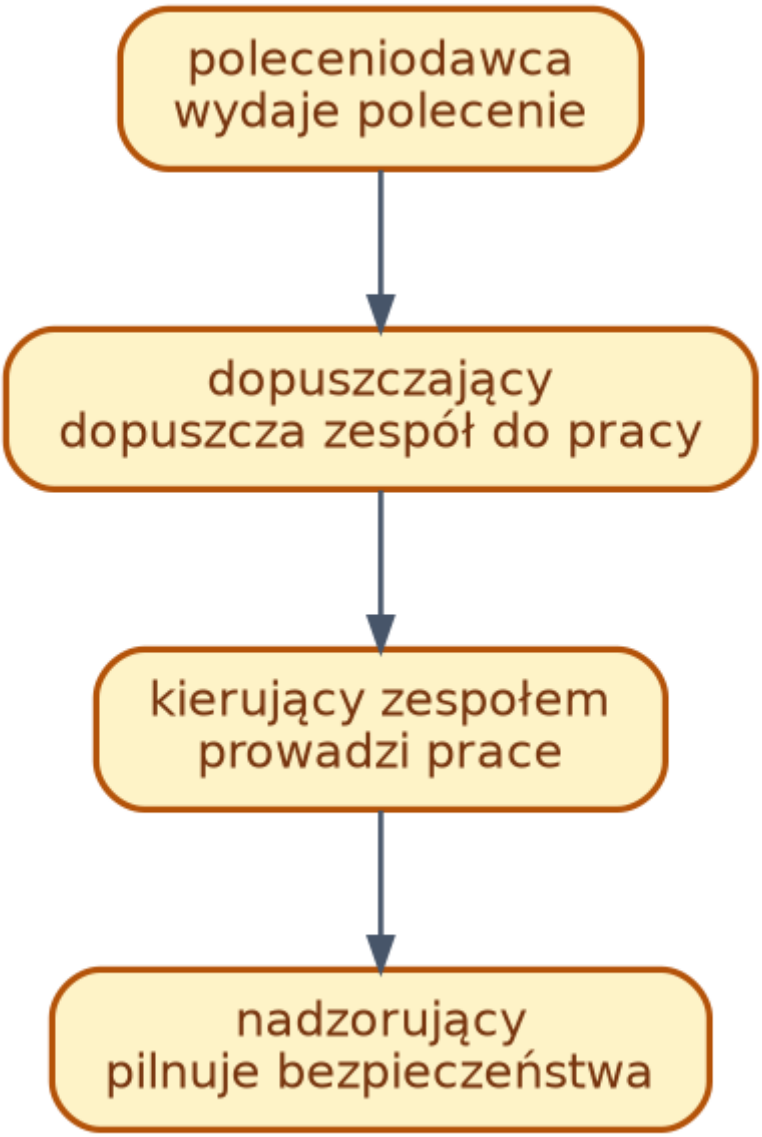
Sprawdzenie braku napięcia. Sam fakt otwarcia łącznika nie jest dowodem braku napięcia — dopiero pomiar sprawdzającym urządzeniem, na wszystkich fazach i miejscach, gdzie praca będzie wykonywana, daje pewność, że urządzenie rzeczywiście jest beznapięciowe. Ten punkt wykonuje się zawsze po zabezpieczeniu przed załączeniem, nigdy przed nim, bo sam pomiar nie chroni przed przypadkowym załączeniem w trakcie pracy.

Uziemienie odłączonych urządzeń. Uziemienie stosuje się wtedy, gdy wymaga tego technologia prac — nie jest to czynność bezwzględnie obowiązkowa w każdej sytuacji, tylko tam, gdzie istnieje ryzyko pojawienia się napięcia indukowanego z sąsiednich obwodów albo powrotu napięcia z innego źródła. Uziemienie odprowadza taki niespodziewany ładunek do ziemi, zanim zdąży on zagrozić osobie wykonującej pracę.

Oznaczenie strefy pracy znakami bezpieczeństwa. Ostatni krok wyznacza fizyczną granicę miejsca, w którym prace się odbywają, żeby osoby postronne nie weszły w obszar, gdzie mogłyby zetknąć się z odłączonym, ale wciąż potencjalnie niebezpiecznym urządzeniem, albo przeszkodzić w pracy zespołu.

Osoby funkcyjne w procesie wydawania poleceń

W procesie wydawania poleceń na prace przy urządzeniach i instalacjach elektroenergetycznych uczestniczy kilka osób funkcyjnych, z których każda odpowiada za inny fragment całego procesu — od decyzji o rozpoczęciu prac, przez fizyczne udostępnienie urządzenia, po nadzór nad samym wykonaniem.

Role funkcyjne w procesie: od wydania polecenia do nadzoru nad pracą (kliknięcie otwiera pełny rozmiar)

Pojęcie: poleceniodawca. Osoba wydająca polecenie na wykonanie pracy — decyduje, że dana praca ma zostać wykonana, określa jej zakres, warunki bezpiecznego wykonania i skład zespołu, który ją wykona. Poleceniodawca odpowiada za treść polecenia, a nie za jego fizyczne wykonanie.

Pojęcie: koordynujący. Osoba odpowiedzialna za koordynację prac wtedy, gdy w tym samym miejscu albo na tym samym urządzeniu jednocześnie pracuje więcej niż jeden zespół, ewentualnie prace prowadzone są przez różne podmioty. Koordynujący dba o to, żeby działania jednego zespołu nie zagrażały drugiemu — na przykład żeby jeden zespół nie załączył napięcia, podczas gdy drugi wciąż pracuje na tym samym obwodzie.

Pojęcie: dopuszczający. Osoba, która fizycznie dopuszcza zespół do pracy po sprawdzeniu, że urządzenie zostało przygotowane zgodnie z pięcioma czynnościami opisanymi wyżej — zabezpieczone przed załączeniem, oznaczone, sprawdzone na brak napięcia, w razie potrzeby uziemione i oznaczone strefowo. Dopuszczający potwierdza stan urządzenia przed przekazaniem go zespołowi wykonującemu pracę i to on ponosi odpowiedzialność za prawidłowość tego przygotowania.

Pojęcie: kierujący zespołem (kierownik robót). Osoba kierująca bezpośrednio pracownikami wykonującymi zlecone czynności na miejscu pracy — odpowiada za to, żeby zespół pracował zgodnie z poleceniem i zasadami bezpieczeństwa, oraz za łączność między zespołem a dopuszczającym i nadzorującym.

Pojęcie: nadzorujący. Osoba sprawująca nadzór nad bezpieczeństwem wykonywanej pracy, szczególnie w sytuacjach o podwyższonym ryzyku — na przykład przy pracy w pobliżu napięcia albo pod napięciem — bez konieczności samodzielnego wykonywania czynności roboczych. Rola nadzorującego bywa łączona z rolą kierującego zespołem w prostszych pracach, ale rozporządzenie traktuje je jako osobne funkcje, które w bardziej złożonych pracach obsadza się osobno.

Polecenie na prace przy urządzeniach i instalacjach elektroenergetycznych powinno wprost wymieniać wykaz pracowników odpowiedzialnych za organizację i wykonanie pracy — koordynującego, dopuszczającego, kierownika robót, nadzorującego lub kierownika zespołu pracowników — z danymi imiennymi i stanowiskiem służbowym, obok zakresu, rodzaju, miejsca i terminu prac, środków bezpiecznego wykonania robót, liczby skierowanych pracowników oraz planowanych przerw. Bez tego wykazu polecenie jest niepełne, niezależnie od tego, jak precyzyjnie

opisano sam zakres prac.

Praca w zespole i praca jednoosobowa

Podział ról funkcyjnych ma sens przede wszystkim tam, gdzie pracę wykonuje zespół — im więcej osób bierze udział w pracy, tym istotniejsze staje się jasne rozgraniczenie, kto dopuszcza, kto kieruje, a kto nadzoruje, żeby te funkcje się nie rozmyły między wykonawcami. Praca jednoosobowa nie zwalnia z procedury przygotowania urządzenia opisanej wyżej — pięć czynności przed przystąpieniem do pracy obowiązuje niezależnie od liczby osób wykonujących pracę — ale ogranicza liczbę osób funkcyjnych zaangażowanych fizycznie na miejscu, bo część ról, na przykład koordynację między zespołami, można pominąć tam, gdzie nie ma drugiego zespołu, z którym trzeba by koordynować działania.

Częste błędy

Odwracanie kolejności sprawdzenia braku napięcia i zabezpieczenia przed załączeniem. Zabezpieczenie przed przypadkowym lub celowym załączeniem napięcia jest pierwszym z pięciu punktów właśnie dlatego, że sam pomiar sprawdzający brak napięcia niczego nie zabezpiecza — gdyby ktoś załączył napięcie zaraz po pomiarze, ale przed rozpoczęciem pracy, wynik pomiaru byłby już nieaktualny.

Traktowanie uziemienia jako czynności zawsze obowiązkowej. Rozporządzenie uzależnia obowiązek uziemienia od tego, czy wymaga tego technologia prac — nie każde odłączenie urządzenia wymaga jego uziemienia, choć w praktyce dla urządzeń wysokiego napięcia i tych narażonych na indukcję z sąsiednich obwodów uziemienie stosuje się niemal zawsze.

Mylenie dopuszczającego z kierującym zespołem. Dopuszczający odpowiada za stan urządzenia w momencie przekazania go do pracy — za to, że pięć czynności przygotowawczych zostało wykonanych poprawnie. Kierujący zespołem odpowiada za samo wykonanie pracy przez podległych mu pracowników. To dwie różne odpowiedzialności, nawet jeśli w małych zespołach czasem sprawuje je ta sama osoba.

□□ Ćwiczenia

1. Zespół przygotowuje się do pracy przy urządzeniu elektroenergetycznym, które ma zostać odłączone od napięcia. Jaka jest prawidłowa kolejność pierwszych trzech z pięciu

wymaganych czynności?

Odpowiedź

Najpierw stosuje się zabezpieczenie przed przypadkowym lub celowym załączeniem napięcia zgodnie z instrukcją eksploatacji, następnie oznacza się w sposób widoczny wszystkie miejsca odłączenia, a dopiero potem sprawdza się, czy na odłączonych urządzeniach nie występuje napięcie. Sprawdzenie braku napięcia bez wcześniejszego zabezpieczenia przed ponownym załączeniem nie daje żadnej trwałej gwarancji bezpieczeństwa.

2. Dwa niezależne zespoły pracują jednocześnie na tym samym obiekcie elektroenergetycznym, każdy na innym fragmencie instalacji. Jaka osoba funkcyjna odpowiada w tej sytuacji za to, żeby działania jednego zespołu nie zagroziły drugiemu?

Odpowiedź

Koordynujący — jego rolą jest koordynacja prac wtedy, gdy w tym samym miejscu jednocześnie działa więcej niż jeden zespół, tak żeby na przykład jeden zespół nie załączył napięcia, podczas gdy drugi wciąż pracuje na powiązanym obwodzie.

3. Czym różni się praca w pobliżu napięcia od pracy pod napięciem?

Odpowiedź

Praca w pobliżu napięcia jest wykonywana w otoczeniu części czynnych pod napięciem, ale bez bezpośredniego kontaktu z nimi — ryzyko ogranicza się zachowaniem odległości bezpiecznej i stref ochronnych. Praca pod napięciem oznacza bezpośrednie działanie na częściach czynnych pozostających pod napięciem, bez ich wcześniejszego wyłączenia, i wymaga odrębnych uprawnień oraz specjalistycznego sprzętu izolacyjnego, bo tu nie ma warstwy zabezpieczenia w postaci odległości ani braku napięcia.

Powiązane: Regulacje prawne · Czym są uprawnienia SEP i kto ich potrzebuje · Ochrona przeciwporażeniowa

Źródła: Rozporządzenie Ministra Energii z dnia 28 sierpnia 2019 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny pracy przy urządzeniach energetycznych (Dz.U. 2019 poz. 1830), tekst jednolity: obwieszczenie Ministra Klimatu i Środowiska z dnia 8 czerwca 2021 r. (Dz.U. 2021 poz. 1210), zmiany: Dz.U. 2020 poz. 529 i poz. 1649, obowiązuje od 26 października 2020 r. (stan na 4 października 2026 r., późniejszych zmian nie znaleźliśmy)